

MONITORING TUSHUNCHASINING KELIB CHIQISHI, MAZMUNI .

Urganch davlat pedagogika institute Pedagogika fakulteti “Maktabgacha
ta'lim va tabiiy fanlar” kafedrası o'qituvchi-stajori

Raximberganova Sohiba Jamol qizi

Annotatsiya: ushbu maqolada monitoring tushunchasining ma'no-mazmuni, kelib chiqishi, turli sohalarga nisbatan qo'llanilishi, monitoringning asosiy jihatlari, vazifalari haqida yoritilgan.

Аннотация: в данной статье описывается значение понятия мониторинг, его происхождение, применение в различных сферах, основные аспекты и задачи мониторинга.

Abstract: this article describes the meaning of the concept of monitoring, its origin, its application to various fields, the main aspects and tasks of monitoring.

Kalit so'zlar: monitoring, monitor, monitoring tizimi, kuzatish, tahlil qilish, axborot texnologiyalari monitoring, ekologik monitoring, sog'liqni saqlash monitoring.

Ключевые слова: мониторинг, монитор, система мониторинга, наблюдение, анализ, информационные технологии мониторинга, экологический мониторинг, мониторинг здоровья.

Key words: monitoring, monitor, monitoring system, observation, analysis, information technology monitoring, environmental monitoring, health monitoring.

Bugun yurtimizda ta'lim, ilm-fan sohasi jadal rivojlanib bormoqda. Ta'lim tizimi tubdan takomillashtirish uchun turli rivojlangan davlatlar tajribasi o'rganilib tahlil qilinmoqda. Har qanday soha yoki tizimda kuzatish, tahlil qilish, baholash tizimni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ish, turmush jarayonida monitoring, monitoring qilish kabi jummalarga duch kelamiz. Xo'sh aslida monitoring nima va u qachon ishlatilina boshlagan.

“Monitoring” atamasi inglizcha “monitor” so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, bu so‘z o‘z navbatida “nazorat qilish”, “kuzatish”, yoki “diqqat bilan qarash” ma’nolarini anglatadi.

Ingliz tilidagi “monitor” so‘zi o‘zining dastlabki ma’nosini “kuzatuvchi” yoki “nazorat qiluvchi shaxs” sifatida ishlatgan. Bu atama, vaqt o‘tishi bilan, jarayonlarni, tizimlarni yoki hodisalarni doimiy ravishda tekshirib borish, kuzatish va baholash faoliyatini anglatadigan atamaga aylangan. “Monitor” so‘zi o‘zining ilmiy va texnik kontekstlarda keng qo‘llanilishi bilan ham tanilgan — masalan, “monitor” kompyuter ekranini yoki “monitoring” tizimini tasvirlashda.

“**Monitor**” so‘zi yunoncha "monitorein" (минорировать) fe'lidan kelib chiqqan bo‘lib, bu fe'l “e’tibor berish”, “kuzatish” yoki “o‘rgatish” ma’nolarini anglatadi.

Keyinchalik, bu so‘z ingliz tilida kuzatish yoki muhim voqealarni diqqat bilan boshqarish ma’nosida ishlatila boshlandi.

Monitoring atamasi kengayib, har qanday faoliyatni yoki jarayonni kuzatish va uning holatini nazorat qilish jarayonini anglatadigan ilmiy va amaliy atamaga aylandi.

Monitoring — bu tizimning faoliyatini kuzatish va baholash jarayoni bo‘lib, u ma’lumotlar to‘plash, tahlil qilish, va monitoring qilinayotgan tizim yoki jarayonning samaradorligini baholashni o‘z ichiga oladi. Monitoringning asosiy

maqsadi tizimlarning ishlashini yaxshilash, muammolarni erta aniqlash va ularni bartaraf etishdir.

XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab fan-texnika inqilobi natijasida jamiyatning tabiatga ta'siri kuchayib ketdi. Oqibatda sayyoraviy, mintaqaviy va mahalliy ekologik muammolar kelib chiqib boshladi. Bu esa atrof-muhit holatini doimiy kuzatib borish tizimini tashkil qilishni taqozo etdi. Shu munosabat bilan fanda yangi, monitoring (lotincha «monitor» — esga soladigan, ogohlantiradigan) tushunchasi paydo bo'ldi.

Inson omilining atrof-muhitga bo'lgan ta'siri tobora kuchayib borayotganligini e'tiborga olib, maxsus kuzatish tizimini tashkil qilish zarurati paydo bo'ldi. Mazkur kuzatish natijasida to'plangan ma'lumotlar tabiiy muhitda yuz berayotgan o'zgarishlarni baholash va tegishli xulosalar chiqarishga imkon beradi. Shuning uchun ham monitoring tizimini tashkil qilish bo'yicha takliflar o'rtaga qo'yildi. Atrof-muhit holatining monitoringi masalasi Birlashgan Millatlar Tashkilotining 1972-yilda Stokgolmda bo'lib o'tgan tabiiy muhit muhofazasiga bag'ishlangan konferensiyasi arafasida vujudga keldi. U «SKOPE» (atrof-muhit muammolari bo'yicha ilmiy qo'mita) tomonidan ishlab chiqilgan edi.

Monitoring tushunchasining asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

Ma'lumotlarni to'plash: Monitoring jarayoni davomida tizimdan yoki jarayondan turli xil ma'lumotlar yig'iladi. Bu ma'lumotlar tizimning ishlashini, ishlash samaradorligini, resurslardan foydalanish darajasini va boshqa muhim ko'rsatkichlarni o'z ichiga olishi mumkin.

To'plangan ma'lumotlarni tahlil qilish: Yig'ilgan ma'lumotlar tahlil qilinadi. Tahlil qilish jarayoni, tizimni yaxshilash yoki muammolarni bartaraf etish uchun kerakli ma'lumotlarni olishni ta'minlaydi.

Kuzatuv natijalarini baholash: Monitoring davomida yig'ilgan ma'lumotlar asosida natijalar baholanadi va tizimni yaxshilash yoki o'zgartirish uchun choralar ko'riladi.

Muammolarni aniqlash va oldini olish: Monitoring yordamida tizimdagi kamchiliklar aniqlanib, ularga chora ko'riladi. Bu tizimning barqaror ishlashini ta'minlashga yordam beradi.

Monitoring jarayoni turli sohalarda, jumladan, kompyuter tarmoqlari, ishlab chiqarish jarayonlari, xizmat ko'rsatish, ekologiya, ta'lim va sog'liqni saqlashda keng qo'llaniladi.

Monitoring vazifalari, odatda, biror tizim, jarayon yoki faoliyatni kuzatish va baholash uchun amalga oshiriladi. Bu vazifalar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

1. Ma'lumotlarni yig'ish: Tizim yoki jarayon haqida ma'lumotlarni to'plash.
2. Kuzatish: Yig'ilgan ma'lumotlarni real vaqt rejimida kuzatish va tahlil qilish.
3. Tahlil qilish: Olingan ma'lumotlarni tahlil qilish va natijalarni baholash.
4. Hisobot tayyorlash: Monitoring natijalarini hisobot shaklida taqdim etish.
5. Muammolarni aniqlash: Tizimda yoki jarayonda yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va ularni hal qilish.
6. Tavsiya berish: Tahlil natijalariga asoslanib, yaxshilanishlar uchun tavsiyalar berish.

Monitoring tizimi — bu turli tizimlar yoki jarayonlarni doimiy ravishda kuzatish, tahlil qilish va baholashdir.

Monitoring tizimining turli sohalardagi qo'llanilishi:

Axborot texnologiyalari (IT monitoring): Kompyuter tarmoqlarini va serverlarni doimiy ravishda kuzatish. Bunday tizimlar tizimning ishlash holatini, xavfsizlikni va tarmoqning bandlik darajasini monitoring qiladi.

Ishlab chiqarish monitoringi: Ishlab chiqarish jarayonlari va texnologik uskunalarning samarali ishlashini nazorat qilish. Bu tizimlar mashinalarning ishlash samaradorligini, texnik xizmat ko'rsatish talablarini aniqlashda yordam beradi.

Ekologik monitoring: Ekotizimlarning holatini kuzatish va atrof-muhitni himoya qilish. Bu tizimlar havoning, suvning va yerning ifloslanishini monitoring qiladi, shu bilan birga tabiiy resurslarning holatini ham kuzatadi.

Sog'liqni saqlash monitoringi: Sog'liqni saqlash tizimlarida bemorlarning holatini doimiy ravishda kuzatish. Bunda bemorlarning yurak urish tezligi, qon bosimi va boshqa fiziologik ko'rsatkichlarini o'lchash orqali sog'liqni saqlash xodimlariga tezkor javob berish imkonini yaratadi.

Xavfsizlik monitoringi: Tizimlar va ob'ektlarning xavfsizligini ta'minlash uchun xavfsizlik kameralari, sensörlar va boshqa qurilmalardan foydalanish. Bunday monitoring tizimlari jinoyatchilikni oldini olish va xavfsizlikni ta'minlash uchun ishlatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A. A. Abdukarimov, S. S. Rustamov "Monitoring va baholash metodlari" O'zbekiston nashriyoti, Toshkent- 2016.
2. O. R. Tohirov "Iqtisodiy monitoring va prognozlash" 'zbekiston nashriyoti, Toshkent- 2017.
3. В. Г. Дворянкин "Мониторинг и оценка в управлении проектами" «Финансовая книга», Moskva-2009.